

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 343.03

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-19>ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА
В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИRESPONSIBILITY OF A FOREIGN EXPERT
IN THE PROCESS OF ECONOMIC EXAMINATION

Мулик Я.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницький національний аграрний університет

Mulyk Yaroslavna

Vinnytsia National Agrarian University

У статті проводиться оцінка основних видів відповідальності, що може застосовуватися до судового експерта під час проведення економічної експертизи за неналежне виконання своїх обов'язків. Визначено, що вітчизняним законодавством передбачено такі види відповідальності: кримінальна, адміністративна, матеріальна та дисциплінарна. Охарактеризовано види кримінальної відповідальності судового експерта в процесі проведення економічної експертизи, що передбачені Кримінально-процесуальним та Кримінальним кодексами України. Досліджено адміністративну відповідальність, що регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення. Детально розглянуто порядок застосування дисциплінарної експертизи до судового експерта. Визначено порядок застосування морально-етичної відповідальності. Означено, що в адміністративному судочинстві доцільно застосовувати попереджувальні заходи, спрямовані на перевірку факту належного досвіду експерта, його компетенції, реалізації підготовки судового експерта, перевірку його психологічного стану та оцінку його попередньої діяльності.

Ключові слова: відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, дисциплінарна відповідальність, матеріальна відповідальність, морально-етична відповідальність, Центральна експертно-кваліфікаційна комісія.

В статье проводится оценка основных видов ответственности, что может применяться к судебному эксперту при проведении экономической экспертизы за ненадлежащее исполнение своих обязанностей. Определено, что отечественным законодательством предусмотрены следующие виды ответственности: уголовная, административная, материальная и дисциплинарная. Охарактеризованы виды уголовной ответственности судебного эксперта в процессе проведения экономической экспертизы, предусмотренные Уголовно-процессуальным и Уголовным кодексами Украины. Исследована административная ответственность, что регулируется Кодексом Украины об административных правонарушениях. Подробно рассмотрен порядок применения дисциплинарной экспертизы к судебному эксперту. Определен порядок применения морально-этической ответственности. Отмечено, что в административном судопроизводстве целесообразно применять предупредительные меры, направленные на проверку факта надлежащего опыта эксперта, его компетенции, реализации подготовки судебного эксперта, проверку его психологического состояния и оценку его предыдущей деятельности.

Ключевые слова: ответственность, уголовная ответственность, административная ответственность, дисциплинарная ответственность, материальная ответственность, морально-этическая ответственность, Центральная экспертно-квалификационная комиссия.

The article assesses the main types of liability that can be applied to a forensic expert during the economic examination, for improper performance of their duties. It is determined that the norm of responsibility is provided by the domestic legislation. The following types of liability are applied to the work of experts: criminal, administrative, material and disciplinary. In addition to legal responsibility, the expert is also responsible for moral and ethical responsibility for the quality of their work. The types of criminal liability of a forensic expert in the process of conducting

an economic examination, which are provided by the Criminal Procedure Code and the Criminal Code of Ukraine, are described. The administrative responsibility regulated by the Code of Ukraine on Administrative Offenses of Part 3 of Art. 1853 and 1854. It is determined that in the process of conducting forensic examinations, material liability may also be applied to the expert. It is applied if the expert caused damage to the object of examination by his actions. The procedure for applying disciplinary expertise to a forensic expert is considered in detail. In particular, the procedure for managing disciplinary liability, types of disciplinary misconduct, types of decisions made by the disciplinary chamber of the Central Expert Qualification Commission, cases when disciplinary proceedings are not initiated, types of decisions based on disciplinary liability of an expert, components of the decision of the Central Expert Chamber. -qualification commission, types of disciplinary sanctions, etc. It is determined that in addition to the legal expert is also morally and ethically responsible for the quality of his work before the person who appointed the forensic examination, the court, the defense, the prosecution, the head of the forensic institution; according to the results of the study, he is obliged to give a conclusion in accordance with professional ethics and without compromising his own conscience. It is noted that in administrative proceedings it is advisable to apply preventive measures aimed at verifying the fact of the expert's good experience, his competence, implementation of the forensic expert's preparation for the real case by providing appropriate advice, checking his psychological condition and assessing his previous activities.

Key words: responsibility, criminal responsibility, administrative responsibility, disciplinary responsibility, material responsibility, moral and ethical responsibility, Central expert-qualification commission.

Постановка проблеми. Побудова в Україні правової держави та запровадження європейських цінностей ставлять нові вимоги до відповідальності, чим актуалізується питання щодо її дослідження. Судова реформа, яка нині проводиться в країні, не оминула головні положення щодо судово-експертної діяльності як важливого складника судової системи України. Серед особливостей процесуального статусу експерта – його юридична відповідальність за неналежне виконання або невиконання своїх професійних обов'язків. Притягнення експерта до юридичної відповідальності передбачено різними нормативно-правовими актами.

Відповідальність експерта в судовому процесі є важливим чинником забезпечення об'єктивності та законності в судово-експертній діяльності. Нині із прийняттям та внесенням змін і доповнень до основних нормативно-правових документів сфери судово-експертної діяльності питання щодо відповідальності судового експерта набувають характерної актуальності та потребують вичерпного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації та проведення судово-економічних експертиз досліджуються в науковій літературі багатьма вченими, серед них: А.М. Ужва, О.В. Хомутенко, О.М. Духенюк, Т.О. Кривцова, К.В. Капусник, Т.В. Ротару, Г.В. Мисак, С.Р. Романів, Л.В. Дікань, О.О. Разборська, М.І. Кошинець, В.І. Отенко, Д.О. Тищенко, Л.А. Парфентій, В.В. Федчишина, В.Д. Понікаров та ін. Переважно в їхніх працях висвітлюються питання видів та завдань судових експертиз, прав та обов'язків судових експертів, їх атестації, організації та порядку здійснення різних видів експертиз тощо.

Окремі аспекти відповідальності судових експертів знайшли відображення в працях таких науковців. як: Ю.О. Філімонова, Б.П. Суржан, А.В. Дудич, Д.А. Харченко, І.В. Глазунова, Т.І. Моргунова, М.Ю. Жигалов, О.А. Кравченко,

О.М. Хоменко, М. Романюк, О.О. Зайцева, В.Б. Пчелін, С.Р. Романів, Л.А. Будник, С.І. Саченко та ін. Проте дослідження цих учених, як правило, стосувалися якогось окремого виду відповідальності експерта, а не всієї їх сукупності.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка основних видів відповідальності, що може застосовуватися до судового експерта під час проведення економічної експертизи, за неналежне виконання своїх обов'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суб'єкти господарювання в процесі діяльності систематично стикаються зі спорами. У таких ситуаціях найкращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення експертизи [1, с. 37].

Експертизи є одним зі способів дослідження, за допомогою яких з'ясовуються об'єктивні обставини здійснення тих чи інших дій у конкретних справах. До найбільш розповсюджених судових експертиз відноситься судово-економічна експертиза, саме за її участі відбувається розслідування економічних злочинів, а також розгляд господарських суперечок у суді або господарському суді [2, с. 132].

Особливість роботи судового експерта полягає у тому, що експертиза здійснюється в непередбачуваних ситуаціях із неочікуваним результатом, що пов'язаний із високою відповідальністю за власні дії. Ці специфічні риси мають суттєвий вплив і на роботу експертів, і мають змогу впливати на різні порушення, що передбачені законодавством про проведення судових експертиз, методик експертного дослідження та законодавством кримінально-процесуального характеру.

Як зазначає М. Романюк, суспільна небезпека навмисних неправомірних дій судового експерта полягає у тому, що така дія перешкоджає встановленню істини у справі. Такий злочин характеризується як запланований, тобто експерт, усвідомлюючи явну неправильність і хибність підготовленого ним висновку, надає його орга-

нам попереднього розслідування і суду з метою введення їх в оману щодо предмета експертизи [3, с. 110]. Автор акцентує увагу, що часто встановити межу між навмисними та ненавмисними діями судового експерта досить складно, у цьому і полягають основні причини притягнення до відповідальності судових експертів [3, с. 110].

Звичайно, помилковий висновок експерта слідчими органами та судами усувається як джерело доказів, виправляється шляхом призначення повторної експертизи. Експерт, що дав помилковий висновок, має нести відповідальність незалежно від наслідків, хоча останні можуть ураховуватися під час визначення міри покарання [3, с. 110].

Серед найбільш поширених питань, які можуть бути встановлені для попередження неправомірних дій експерта, М.В. Романюк виділяє такі:

- чи діяв такий експерт на підставі постанови суду, органів досудового слідства або прокуратури;
- чи відповідає його кваліфікації та стажу роботи за фахом доручена експертиза;
- чи є підстави вважати висновок експерта професійним (тобто у цьому разі відгуки від колишніх замовників експертизи, що проводив цей експерт);
- чи пов'язаний експерт зі стороною адміністративного спору (якщо так, то всиновити зв'язки);
- який рівень професійної підготовки має експерт; досвід практичної діяльності;
- психологічні особливості експерта (схильність до порушення закону, неухважність, схильність до алкоголізму) [3, с. 110].

Норма відповідальності передбачена вітчизняним законодавством. Із приводу роботи експертів передбачено такі види відповідальності: кримінальна, адміністративна, матеріальна та дисциплінарна. Окрім юридичної відповідальності, на експерта покладається також морально-етична відповідальність за якість своєї роботи.

Як відзначає Б.П. Суржан, поняття відповідальності доволі містке. Воно охоплює почуття відповідальності, підвищення відповідальності та зняття із себе відповідальності, притягнення до відповідальності та звільнення від неї. Усі ці різні за змістом категорії є складниками одного явища – соціальної відповідальності, що відбиває взаємозв'язок суспільства та окремої людини. Загалом у суспільстві застосовують різні види відповідальності: моральну, політичну, партійну, організаційну та ін. Юридична також є різновидом соціальної відповідальності [4, с. 47–48].

Застосування відповідальності до експерта передбачено Законом України «Про судову експертизу» [5, розділ II, ст. 14], де зазначено, що судовий експерт на підставах і в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до юридичної відповідальності.

Кримінальна відповідальність передбачена Кримінальним процесуальним та Криміналь-

ним кодексами України (табл. 1). Зокрема, Кримінально-процесуальним кодексом України, передбачено, що судовий експерт несе відповідальність за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків [6]. Кримінальним кодексом України [7] передбачено, за які види порушень які покарання можуть застосовуватися. Зокрема, це завідомо неправдивий висновок експерта та відмова експерта від виконання покладених на нього обов'язків. Також передбачено, що особи, які причетні до перешкоджання з'явленню експерта у суді або примушування його до відмови від давання показань чи висновку. За такі порушення передбачено покарання у вигляді штрафів, виправних робіт чи арешту [7].

Подання завідомо неправдивого висновку відбувається тоді, коли він є таким, що проявляється у навмисному ігноруванні або замовчуванні дослідження істотних фактів, об'єктів експертизи, викладеному описанні цих подій, завідомо неправдивій їх оцінці тощо.

Загроза такого висновку експерта може бути аргументована тим, що під час здійснення розслідування справи є складність у доведенні факту неправильності висновку. Із цього приводу А.Я. Паліашвілі наголошує на тому, що «судовий експерт може бути притягнений до кримінальної відповідальності за дачу завідомо неправдивого висновку незалежно від того, чи прийняв суд цей результат як повноцінне джерело, чи відхилив відповідні докази» [8, с. 133].

Хибність висновку може виражатися: у спотворенні дослідження, у неправильному описі ознак досліджуваного об'єкта, у свідомо неправильній оцінці встановлених під час дослідження фактів і ознак, у замовчуванні під час дослідження істотних фактів і ознак об'єкта, у неправильному висновку експерта з досліджуваних питань та ін. Мотиви дачі експертом завідомо неправдивого висновку можуть бути різними: корислива зацікавленість, заздрість, кар'єризм, дружні та родинні стосунки [9, с. 20].

Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [10] передбачена адміністративна відповідальність. Вона регулюється двома нормами КУпАП: ч. 3 ст. 185³ та 185⁴. Так, згідно з ч. 3 ст. 185³, злісне ухилення експерта від явки в суд тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [10]; за прояв неповаги до Конституційного Суду України з боку учасників конституційного провадження, перекладача, свідка, спеціаліста, експерта, інших учасників конституційного провадження, залучених Конституційним Судом України до участі у справі, що виразилася у злісному ухиленні від явки на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або в невідкоренні цих та інших осіб розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під

**Види кримінальної відповідальності судового експерта
в процесі проведення економічної експертизи, передбачені
у Кримінально-процесуальному та Кримінальному кодексах України**

Назва документу	Суть відповідальності та види порушень
Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. (Розділ I, ст. 70)	За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.
Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. (Розділ XVIII, ст. 384)	Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (завідомо неправдивий висновок експерта) – карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років
(Розділ XVIII, ст. 385)	Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків – карається штрафом від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців
(Розділ XVIII, ст. 386)	Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта , спеціаліста, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку – карається штрафом від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців

Джерело: сформовано на основі [6; 7]

час таких засідань, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до Конституційного Суду України іншими присутніми на пленарному засіданні особами (крім суддів Конституційного Суду України), передбачено накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [10].

Згідно з ч. 3 ст. 185⁴, за злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування тягне за собою накладення штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [10]. Розгляд справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 185³ і 185⁴ КУпАП, здійснюють судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів [10].

Окрім того справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 185³ КУпАП, розглядають місцеві господарські та адміністративні суди, апеляційні суди та Верховний Суд цього Кодексу. Справа розглядається суддею-доповідачем зі складу суду, що розглядає справу, під час розгляду якої вчинено правопорушення, передбачене ст. 185³ КУпАП. Постанова суду, прийнята за результатами розгляду такої справи, може бути оскаржена в апеляційному порядку до суду вищої інстанції. Постанова судді Верховного Суду, прийнята за результатами розгляду такої справи, може бути оскаржена в апеляційному порядку до Касаційного кримінального суду і переглядається у складі колегії з трьох суддів [10].

У процесі проведення судових експертиз до експерта може також застосовуватися матеріальна відповідальність. Вона застосовується до експерта в тому разі, якщо він своїми діями заподіяв шкоди об'єкту експертизи.

Якщо експерт перебуває у трудових відносинах зі спеціалізованою експертною установою та є її співробітником, сторона, яка залучила його, суд має право повідомити цю установу про факт невиконання чи неналежного виконання експертом своїх обов'язків і, як наслідок, застосовувати до нього заходи дисциплінарного впливу [4, с. 50].

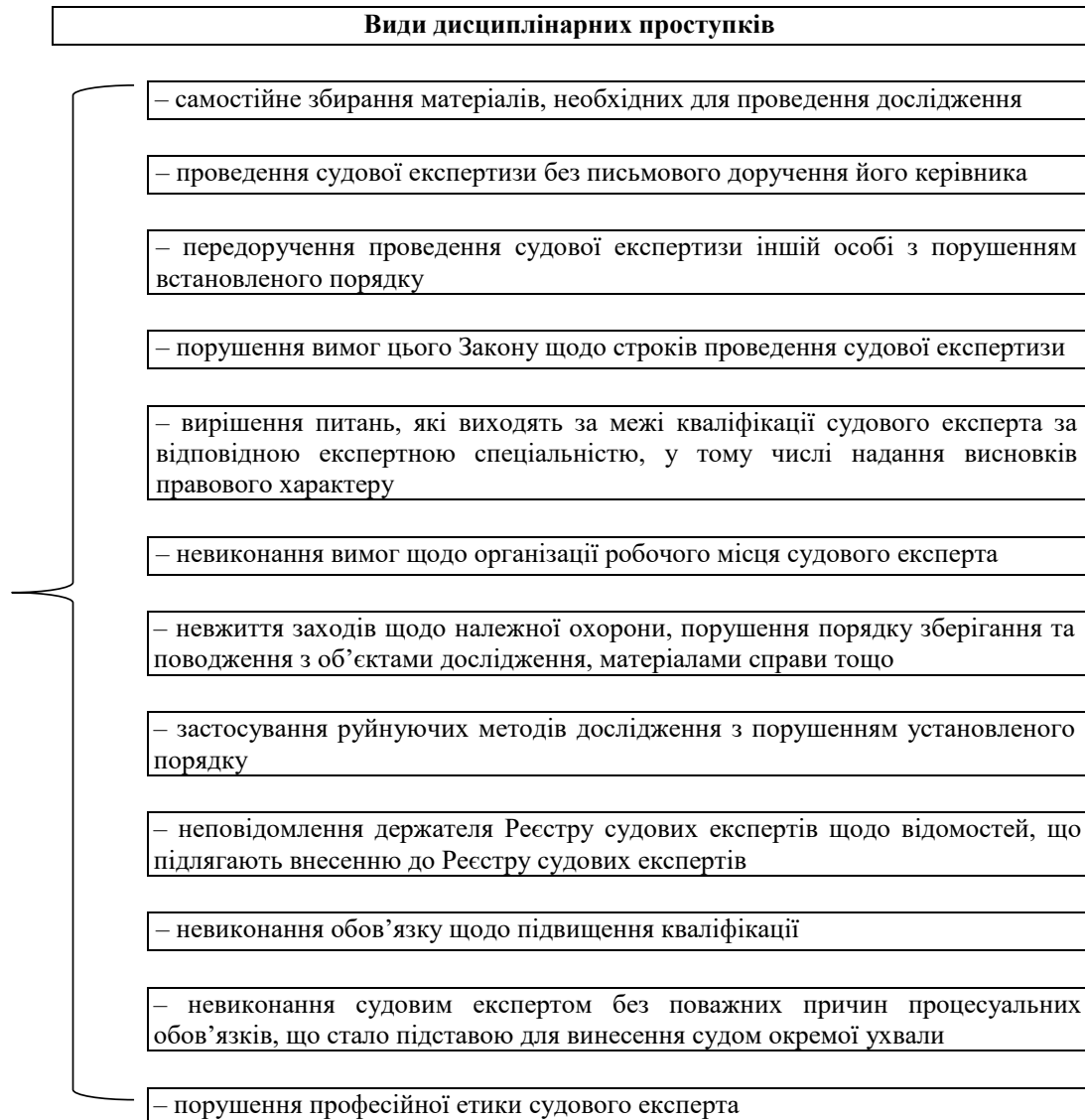
Згідно зі ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» [5], судові експерти за порушення вимог законодавства України про судову експертизу можуть бути притягнуті також до дисциплінарної відповідальності. Тобто під час проведення економічної експертизи за допущені порушення, що не передбачають кримінальну чи адміністративну відповідальність, експерт може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності.

Порядок регулювання дисциплінарної відповідальності судового експерта під час проведення різних експертиз, у тому числі й економічних, передбачений Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію (ЦЕКК) при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України № 301/5 від 03.03.2015 [11].

Розрізняють такі види дисциплінарних проступків експертів (рис. 1).

Дисциплінарна палата ЦЕКК створюється з метою розгляду питань відносно притягнення судових експертів до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарних проступків.

Необхідно зазначити, що набрала чинності нова редакція даного Положення, яка затверджена Наказом Міністерстві юстиції України від 20.01.2021 № 243/5. Найсуттєвіші зміни торкнулися розділу VI Положення, яким регулюється

Рис. 1. Види дисциплінарних проступків судового експерта в процесі проведення економічної експертизи

Джерело: сформовано на основі [12]

порядок розгляду питань щодо дисциплінарної відповідальності судових експертів.

Згідно з даним Положенням, процедура розгляду дисциплінарною палатою ЦЕКК питань дисциплінарної відповідальності судових експертів включає:

- порушення дисциплінарного провадження;
- прийняття рішення про притягнення або відсутність підстав для притягнення судового експерта до дисциплінарної відповідальності [11].

Підставою для розгляду питань щодо порушення дисциплінарного провадження є подання керівника структурного підрозділу Міністерстві юстиції України [11].

Документами, що містять інформацію про можливі допущення судовим експертом порушень вимог нормативно-правових актів із питань судово-експертної діяльності та/або

методик проведення судових експертиз, є акти перевірок діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, звернення до Міністерстві юстиції України керівника НДУСЕ, а також звернення юридичних, фізичних осіб, які є учасниками справи, або кримінального провадження, або правовідносин, до яких залучено судового експерта з метою надання висновку, які мають містити:

- повне найменування особи, якою подається звернення, її місце проживання чи перебування або місцезнаходження, а також найменування представника такої особи, якщо звернення подається представником, та підтвердження такого представництва;

- викладення обставин, які свідчать про конкретні порушення судовим експертом вимог нормативно-правових актів із питань судово-експерт-

ної діяльності та/або методик проведення судових експертиз, а також власне ім'я та прізвище судового експерта; дату і номер висновку експерта; суть порушення з посиланням на частину висновку експерта (сторінка, абзац) із зазначенням конкретних положень нормативно-правових актів та/або методик проведення судових експертиз (назва, пункт, частина тощо), які порушено експертом;

– інформацію про те, що дані, про які йдеться у зверненні, отримані та надані без порушення чинного законодавства [11].

За результатами розгляду подання та доданих до нього документів дисциплінарна палата ЦЕKK приймає відповідне рішення (рис. 2), але законодавством передбачено також, що можуть траплятися випадки, коли дисциплінарні провадження не застосовуються (рис. 3).

Якщо прийнято рішення про порушення дисциплінарного провадження дисциплінарна палата ЦЕKK може вимагати пояснення у судового експерта та здійснювати аналіз висновку експерта, інформація, що в ньому є, слугує предметом оскарження.

Для проведення аналізу висновку експерта знеособлюється шляхом ретушування даних

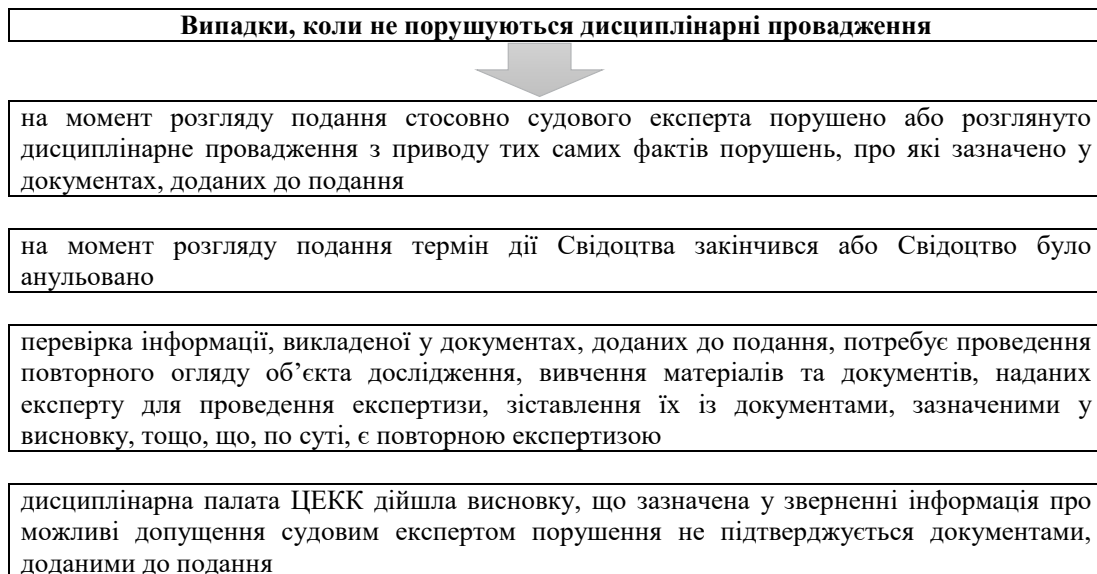
щодо суб'єктів призначення та проведення експертизи, учасників справи (провадження), а також інших відомостей, що не можуть бути розголошені відповідно до вимог законодавства. Аналіз висновку здійснюють судові експерти, які мають кваліфікацію судового експерта з тієї експертної спеціальності, за якою складено висновок, що підлягає аналізу, та не менше ніж трирічний стаж експертної роботи. За результатами аналізу висновку складається довідка відповідного зразку. Строк проведення аналізу висновків не може перевищувати 14 календарних днів [11].

Розгляд питання щодо дисциплінарної відповідальності судового експерта відбувається за участю судового експерта. Прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарного провадження здійснюється за відсутності судового експерта, щодо якого приймається рішення. У разі неявки судового експерта з поважних причин розгляд питання переноситься на чергове засідання дисциплінарної палати ЦЕKK. У разі повторної неявки судового експерта дисциплінарна палата ЦЕKK може розглянути питання за його відсутності [11].

Необхідно зазначити, що під час розгляду питання стосовно запровадження дисциплінар-

Рис. 2. Види рішень, що приймаються дисциплінарною палатою ЦЕKK
Джерело: сформовано на основі [11]

Рис. 3. Випадки, коли не порушуються дисциплінарні провадження дисциплінарною палатою ЦЕKK

Джерело: сформовано на основі [11]

ної відповідальності експерт має право ознайомлюватися з інформацією щодо дисциплінарного провадження та надавати відповідні пояснення.

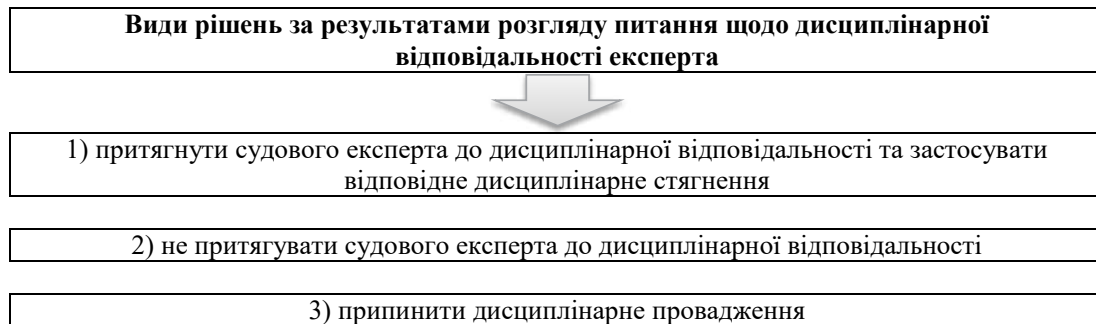
За результатами розгляду питання стосовно дисциплінарної відповідальності експерта дисциплінарна палата ЦЕКК приймає відповідне рішення, що визначене законодавством (рис. 4).

Законодавством передбачено, що таке рішення дисциплінарної палати ЦЕКК за результатами розгляду дисциплінарного провадження

приймається членами палати за відсутності інших осіб.

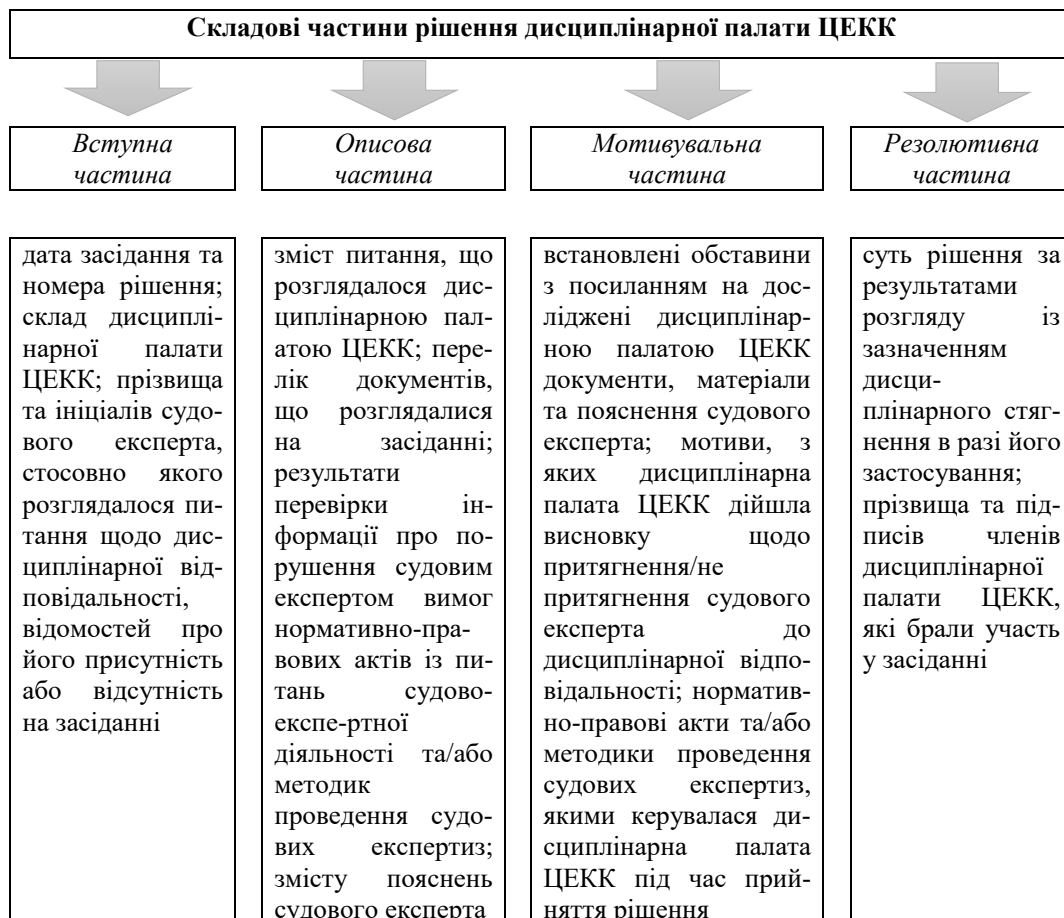
Рішення дисциплінарної палати ЦЕКК оголошується одразу після його прийняття в присутності всіх учасників засідання. Повний текст рішення виготовляється протягом п'ятнадцяти робочих днів зі дня оголошення резолютивної частини рішення [11].

Складники даного рішення дисциплінарної палати ЦЕКК представлено на рис. 5.

Рис. 4. Види рішень за результатами розгляду питання щодо дисциплінарної відповідальності експерта

Джерело: сформовано на основі [11]

Рис. 5. Складові частини рішення дисциплінарної палати ЦЕКК

Джерело: сформовано на основі [11]

До судових експертів можуть бути застосовані такі види дисциплінарних стягнень:

- 1) попередження;
- 2) призупинення дії Свідоцтва (на строк до одного року);
- 3) позбавлення кваліфікації судового експерта;
- 4) пониження кваліфікаційного класу судового експерта (щодо судових експертів науково-дослідних установ судових експертів Міністерства юстиції України) [11].

Під час обрання виду дисциплінарного стягнення дисциплінарна палата ЦЕКК ураховує факт визнання судовим експертом своєї вини, тяжкість наслідків, які настали в результаті вчинення дисциплінарного проступку, вжиті судовим експертом заходи для недопущення настання негативних наслідків або їх усунення, відомості щодо обставин, за яких учинено дисциплінарний проступок, а також те, чи застосовувалися раніше до судового експерта дисциплінарні стягнення, та інші відомості, що його характеризують як судового експерта (досвід роботи судовим експертом тощо) [11]. Кваліфікації судового експерта можуть позбавити, якщо має місце здійснення ним грубого порушення, що призвело до втрати довіри до нього, або ж кілька порушень, які мають частий характер.

У разі застосування до судового експерта дисциплінарного стягнення у вигляді призупинення дії Свідоцтва (на строк до одного року) дисциплінарна палата ЦЕКК зобов'язує судового експерта пройти підготовку (стажування) за відповідними програмами підготовки та повторно пройти атестацію [11].

У разі призупинення дії Свідоцтва на строк до одного року за однією із зазначених у ньому експертних спеціальностей судовому експерту видається нове Свідоцтво, в якому вказуються залишені експертні спеціальності та дата закінчення строку дії, що була вказана в Свідоцтві, яке вилучається. У разі виконання зобов'язань Свідоцтво повертається експертові без продовження строку дії, на час якого його дію було призупинено. У разі непроходження повторної атестації у строк, визначений законодавством, Свідоцтво підлягає анулюванню [11].

У разі застосування до судового експерта дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта Свідоцтво підлягає анулюванню. Вилучені Свідоцтва знищуються, про що складається акт за підписом голови і секретаря дисциплінарної палати ЦЕКК та робиться відмітка в Журналі [11].

Дисциплінарне стягнення до судових експертів не може бути накладене пізніше п'яти років зі дня вчинення проступку. У разі застосування до судового експерта дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта він може пройти підготовку та атестацію з метою присвоєння кваліфікації судового експерта не раніше, ніж через один рік зі дня винесення рішення дисциплінарною палатою ЦЕКК

про притягнення судового експерта до дисциплінарної відповідальності [11].

Рішення дисциплінарної палати ЦЕКК про притягнення до дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене в установленому законодавством порядку [11].

На офіційній сторінці Міністерства юстиції зазначено, що у 2020 р. організовано та проведено 24 засідання дисциплінарної палати ЦЕКК.

Дисциплінарною палатою ЦЕКК 21 судового експерта було притягнуто до дисциплінарної відповідальності та застосовано такі види дисциплінарних стягнень:

- попередження – застосовано до 13 судових експертів;
- призупинення дії Свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта – застосовано до семи судових експертів;
- позбавлено кваліфікації судового експерта – одного судового експерта;
- вирішено не притягувати до дисциплінарної відповідальності – сімох судових експертів [13].

Отже, досить важливо, щоб експерт розумів свою відповідальність та здійснював свої повноваження об'єктивно та не як зацікавлена особа, аби в результаті не отримати хибного рішення.

Окрім юридичної, експерт несе ще й морально-етичну відповідальність, як зазначають науковці [4, с. 52; 14, с. 128], за якість своєї роботи перед особою, яка призначила судову експертизу, судом, стороною захисту, стороною обвинувачення, керівником судово-експертної установи; за результатами проведеного дослідження він зобов'язаний дати висновок, дотримуючись професійної етики і не йдучи на компроміс із власним сумлінням. Тобто моральна відповідальність експерта настає за недотримання етичних норм його професійної діяльності. Тому на часі – розроблення і впровадження Кодексу професійної етики судового експерта за прикладом адвокатської чи суддівської спільноти.

Тобто, морально-етична відповідальність судового експерта настає за недодержання етичних та моральних норм професійної діяльності.

Слід відзначити, що нині жодним нормативно-правовим актом не закріплено морально-етичну відповідальність, хоча вважаємо це досить важливим, тому підтримуємо думку науковців [4, с. 52; 14, с. 128] щодо розроблення й впровадження Кодексу професійної етики судового експерта.

Потрібно зазначити, що лише в проекті закону України «Про судово-експертну діяльність» визначено, що під час проведення судово-експертних досліджень повинні дотримуватися норми професійної етики судового експерта. Професійна етика судового експерта базується на поняттях професійного обов'язку щодо моральних норм поведінки під час виконання службових обов'язків та професійної честі, що відображає моральні норми, спрямовані на реалізацію загальних засад судово-експертної діяльності [12].

Узагальнюючи вищесказане, призначення експерта як учасника судового провадження досить важливе, адже саме він у процесі здійснення обов'язків забезпечує реалізацію обґрунтованого та неупередженого правосуддя, що є важливим завданням судового процесу.

Саме їхні кваліфікація, досвід можуть вплинути на правильність та об'єктивність того чи іншого рішення. Судовий експерт має бути компетентним та високоосвіченим фахівцем у своїй галузі та поєднувати фундаментальну наукову підготовку і глибокі практичні навички, постійно підвищувати рівень професійних знань, володіти високими громадянськими якостями [15].

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що судовий експерт відіграє важливу роль у судовому провадженні, що передбачає певну відповідальність. Судовий експерт притягується до відповідальності в разі невиконання або неналежного виконання власних професійних обов'язків, що не завжди є умисною чи свідомою дією та зумовлено різними чинниками.

Законодавством України передбачено такі види відповідальності судового експерта: кримінальну, адміністративну, матеріальну та дисциплінарну. Вони регулюються такими нормативно-правовими актами: Законом України

«Про судову експертизу», Кримінальним процесуальним кодексом України, Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення та Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів. Окрім юридичної відповідальності, на експерта покладається також морально-етична відповідальність за якість своєї роботи.

У чинному законодавстві є норми, що окреслюють усі види відповідальності експерта за вчинення бездоказових дій, – від неочікуваних упущень до навмисно спланованих заходів, націлених на реалізацію особистих інтересів експерта, однак визначити ступінь відповідальності судового експерта достатньо важко, адже межа між простим недбальством та навмисним викривленням доказів досить тонка.

В адміністративному судочинстві доцільно застосовувати попереджувальні заходи, спрямовані на перевірку факту належного досвіду експерта, його компетенції, підготовки судового експерта до реальної справи через надання відповідних консультацій, перевірку його психологічного стану та оцінку його попередньої діяльності. Загрозу ліпше попередити, ніж потім ліквідувати її наслідки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Mulyk Ya. Economic expertise in Ukraine: theoretical and practical aspects. *East European Scientific Journal*. 2020. № 3(55). P. 27–38.
2. Мулик Т.О., Мулик Я.І. Теоретичні основи судово-економічної експертизи: аналіз наукових поглядів. *Економічний простір*. 2021. № 165. С. 131–139. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-24>
3. Романюк М.В. Відповідальність експерта, залученого під час адміністративного процесу (за законодавством України). *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2019. № 1(35). С. 108–111.
4. Суржан Б.П. Юридична відповідальність судового експерта у світлі судової реформи. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 30(2). С. 46–54. URL: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2018-30-2-46>
5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Палиашвили А.Я. Экспертиза в суде по уголовным делам. Москва : Юрид. лит., 1973. 144 с.
9. Моргунова Т.І. Сучасні особливості проведення судово-бухгалтерської експертизи. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 2(2). С. 17–21.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
11. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : Наказ Міністерства юстиції України 03.03.2015 № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text>
12. Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність». *Міністерство юстиції України* : офіційний сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustitsii-ukraini-vinosit-na-publichne-gromadske-obgovorennya-proekt-zakonu-ukraini-pro-sudovo-ekspertnu-diyalnist>
13. Інформація щодо діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ за 2020 рік. *Міністерство юстиції України*: офіційний сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schodo-diyalnosti-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov-za-2020-rik-stanom-na-14042020>
14. Жигалов Н.Ю., Хоменко А.Н. Ответственность в профессиональной деятельности судебного эксперта. *Вестник Томского государственного университета*. 2011. № 343. С. 128–130.

15. Мулик Я.І. Організація підготовки та атестації судових експертів: основні вимоги та обмеження. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8545>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.105

REFERENCES:

1. Mulyk Ya. (2020) Economic expertise in Ukraine: theoretical and practical aspects. *East European Scientific Journal*, vol. 3(55), pp. 27–38.
2. Mulyk T.O., Mulyk, Ya.I. (2021) Teoretychni osnovy sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy: analiz naukovykh pohliadiv [Theoretical foundations of forensic economic examination: analysis of scientific views]. *Economic space*, no. 165, pp. 131–139. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-24>
3. Romaniuk M.V. (2019) Vidpovidalnist eksperta, zaluchenooho pid chas administratyvnoho protsesu (za zakonodavstvom Ukariny) [Responsibility of the expert involved during the administrative process (under the laws of Ukraine)]. *National Legal Journal: Theory and Practice*, no. 1(35), pp. 108–111.
4. Surzhan B.P. (2018) Yurydychna vidpovidalnist sudovoho eksperta u svitli sudovoi reformy [Legal responsibility of a forensic expert in the light of judicial reform]. *Forensic Bulletin*, no. 30(2), pp. 46–54. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2018-30-2-46>
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994) The Law of Ukraine «About forensic examination» № 4038-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012) Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine № 4651-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001) Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine № 2341-III. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Palyashvyly A.Ia. (1973) *Ekspertyza v sude po uholovnym delam* [Examination in court on criminal cases]. Moscow: Yuryd. lyt. (in Russian)
9. Morhunova T.I. (2018) Suchasni osoblyvosti provedennia sudovo-bukhhalterskoi ekspertyzy [Modern features of forensic accounting]. *Economy. Finances. Righ*, no. 2(2), pp. 17–21.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012) Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine № 8073-X. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
11. Ministerstva yustytzii Ukrainy (2015) Regulations on the Central Expert Qualification Commission under the Ministry of Justice of Ukraine and certification of forensic experts: Order of the Ministry of Justice of Ukraine № 301/5. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text>
12. Ministerstva yustytzii Ukrainy (2020) Draft Law of Ukraine "On Judicial Expert Activity". Ministry of Justice of Ukraine: official website. Available at: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustytzii-ukraini-vinos-it-na-publichne-gromadske-obgovorennya-proekt-zakonu-ukraini-pro-sudovo-ekspertnu-diyalnist>
13. Ministrestvo yustytzii Ukrainy (2020) Information on the activities of forensic experts who are not employees of state specialized institutions for 2020. Ministry of Justice of Ukraine: official website. Available at: <https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schodo-diyalnosti-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov-za-2020-rik-stanom-na-14042020>
14. Zhyhalov N.Yu., Khomenko A.N. (2011) Otvetstvennost v professionalnoi deiatelnosti sudebnogo eksperta [Responsibility in the professional activity of a forensic expert]. *Bulletin of Tomsk State University*, no. 343, pp. 128–130.
15. Mulyk Ya.I. (2021) Orhanizatsiia pidhotovky ta atestatsii sudovykh ekspertiv: osnovni vymohy ta obmezhenia [Organization of training and certification of forensic experts: basic requirements and limitations]. *Efficient economy*, no. 1. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8545>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.105